

Monoszló Dezső

A FELSOROLÁSBÓL KIFELEJTETT BÁRDOK EGYIKE

Kiskoromtól fogva walesi bárd akartam lenni, mondjuk olyan, aki az elődökhöz kötöttség kényszeréből, alliterációs összecsengések nélkül, Budán született. A helyválasztás a szakmaválasztással tökéletesen harmonizált, mivel mifelénk a bárdok szaporasága a csiperkegombák születési számával volt azonosítható. Fenntartástalan bárddá lényegülésem során legfeljebb annyiban módosult (időközben orosz fogságban és korombeli királyok börtöneiben, kényszermunkatáboraimban sínylöttem), hogy nem akartam mindenképp máglyára kerülni, s ha mégis így esik, valaki mentsen ki engem onnan. Más szóval olyan halhatatlanságra vágytam, amelybe nem kell okvetlenül belehalni. A korábbi századokban és az utóbbi évtizedben történt eseményekre a meghülyült boldogság fészkéből visszanezve, valóban megmosolyogtató, fölösleges erőfeszítés. Monomániákkal szemben kevésbé áttekinthető monomániákkal kell védekezni. Mert az a felismerés még a lélekvándorlást tagadóknak is eszébe villan, hogy mindig voltak üldözők, üldözöttek és Edward királyok, akik barátságtalanul viselkedtek az ellenszegülő bárdokkal. Fogasabb kérdés azonban a bárdok magatartásának, valamint azon okok és okozatok jellemzése, miért kerül valaki máglyára önszántából, valamint hogyan menekül meg a lángok közül és hogy az utókornak összegyűjtött mártírok névsorában csupán azok szerepelnek-e, akiket valóban megégettek, vagy kizárólagosan a menekültek, netán akik a bárdok besúgóí voltak. Egy mélyen egzisztenciálisan gondolkodó bárdnak, aki tudja, a halál szubsztanciálisan a születés következménye, ezek az árnyalati különbségek nem lényegesek. De hát melyik bárd gondolkodik ennyire egzisztenciálisan? A bárdok inkább énekelnek, a hallgatag bárdok ritkán szerepelnek a felsorolásban. Ha pedig ez így van, a mindenkori walesi bárdok és saját bárdmivoltom szereplése és szerepeltetése felett érdekfeszítőbb feladatok híján ebből a megközelítésből is érdemes eltűnődni. A bökkenő, hogy egyetlen felismerés szimultán több kiindulópontot kínál, ezek aztán összekeverednek, ellent is mondanak egymással.

Előljáróban mindjárt az a fogas kérdés fintorodik elém, hogy miután korom Edward királya, de az őt előzők sem ismerhették név szerint a bárdokat, ilyenformán kivégzésükért járó felelősség első sorban Montgomeryre hárul. Az ő választása, utasítása szerint állították össze a dalárdát. Azok jártak tehát jól, akiket az énekbemutatóról jó vagy rossz szándékkal kifelejtett. Velem szemben a rossz szándéka dönthetett (nem voltunk pertu barátságban), aki a többi bárd lélektanának ismeretében joggal feltételezhette rólam, hacsak nem vagyok kötőznivaló bolond, zárt őrizetben őrizendő, kedvezően akarok szerepelni a magamra osztott Edward előtt. De tegyük fel, nem ismert és legendás walesiek néhány ismeretlenségük, pártfogolatlanságuk miatt úszta meg a történeteket.

Más fordulat is elképzelhető. Például, hogy én is a dalárdások között szerepeltem. Ebben az esetben milyen hűrokat pendített meg a lantom? Erre nehéz egyoldalú feleletet találni. A bárdok kifelé néha túlságosan egyoldalúan énekelnek, vagy azt, amit elvárnak tőlük, belül skizofrén szeszélyekkel megáldottak. Ha énekszámaim nem egészen kifelejtett, de legalábbis elfelejtett kottáit lapozgatom, mindjárt ellentmondásokkal szembesülök. Az egyik megsárgult lapon meglepően kora ifjúságom zengeményeként ez áll: „Azt mondják félek, de mennyire, a végzetnek tán van szíve, vasnál puhább az én fejem, s hogy összetörhet, elhiszem. Néhány év fiókjával arrébb meg ez: „Lelekesedésfelelős nekem ne mondja, mikor zengjen a hurrá.” Mindebből az következik, hogy a meg nem tett, az elkövethetővel szemben, ha a sokféleség talonjával számolunk, kevésbé érhet meglepetés. Akár így, akár úgy, én, akit a felsorolásból kifelejtettek, bármiképpen vázolhatom szereplésem, szerepeltetésem történetét, csupán lelkiismeretem játéka ez, s ezúttal a talonok választásával is teljesen szabadon rendelkezem. Tegyük fel, hogy szerepeltem, méghozzá konok ellentmondóként, s dalomat a hajnövesztő szer dicsőítő metaforájával kezdtem: „Nincs többé kopasz fej, seggig érő homlok”, ennek a könnyen leleplezhető szimbólumnak a következtében kétségtelen, máglyára visznek. Nem így történt, mert a mártírok névsorában hiába keresem a nevemet. Ami még meglepőbb, hogy az utókor szeme elől még gondosan elrejtett okiratokban ünnepi és hódoló albumok aranybetűi közt sem csillogok, ahonnan a számtalan kiradírozási kísérletnek ellenálló feljegyzések és kottasorok azokról árulkodnak, akik a nagy tanító, a nemzet atyja és egyéb felséges jelzőkkel tisztelték a dalok megrendelőjét. Se itt, se ott, hát akkor merre csörög a dió? Ez bárdi mivoltom megkérdőjelezése, amelybe még a meghülyült boldogság fészkében sem nyugodhatok bele.

Védekezésül más természetű fenntartásba kapaszkodom. Igazi bárdok voltak-e akármelyik kor walesi bárdjai, az ellentmondó akták piros, fekete, hupikék pecsétjei alatt lapulók? Hiszen a dalok minőségéről eddig szó sem esett. A felületes tartalmi kivonatok nem helyettesíthetik a dalok művészi értékének ítéletét. A díszalbumokban feltalálható szövegdarabkák, vagy a mártírok névsorához fűzött futó megjegyzések nélkülözik azt a tágasságot, amelyet a művi bírálat igényelne. Az, hogy ősz, szőke, fiatal, öreg volt-e a bárd, galambhangon, rekedten énekelt, nem a különlegesség, nem az egyéni, nem a megismételhetlenség, inkább az általánosságok szférájában kezelhető. Túl keveset nyom a latba ahhoz, hogy a bárdok lantkezelési technikájáról bármiféle ismerettel rendelkezünk.

Lehet, némelyek szemében szörszálhasogatás, túlzott okvetlenkedés eme fenntartás. Személyemet lementő buzgalmamnak azonban igen fontosnak mutatkozik. Mert bár igaz, hogy a szűkkeblűen két csoportra osztott szereplők saját keretükön belül tanúsított magatartásukkal hősnek, gyávának, reménytelennek, reménykedőnek, akárminek ítéelhető, ha a sorsként választott címszóból indulunk ki, akár a walesi, akár a későbbben feltételezett bárdok esetében, ilyen vagy olyan megítélés csak akkor lehetséges, ha nem holmi dilettánsokról, odatévedt zenészekről, egyéb mesterség viselőiről, hanem valóban bárdokról tanúskodunk. A többiek más történetek vesztes vagy győztes hősei, feldicsért vagy meggyalázott szereplői, velük más kategóriák szakértői foglalkozzanak.

De hol keresendők azok a bárdok, akik az eddigi feltételezések mérlegén az egybegyűjtött listákból eleveven vagy holtan kimaradtak? Többfelé, több helyütt. Itt is, ott is. Búvóhelyeken, alkotói műhelyekben, ők azok, akik a lángok fenyegetéséről írnak, Homéroszként megtapogatják Achilles izmait, nők kecsességét simogatják, síkfutók, futárok gyorsaságát csodálják, liliomhangon siró vénekről szomorkodnak, ők a mindenkori walesi bárdok szülőanyjai, szülőapjai, megteremtői és megtartói. Hősiességük abból táplálkozik, hogy saját mesterségüket folytatják, megszívelve a latin mondást, *verba volent scripta manent*. Ők azok, akik ugyan tudják, Anatole France-szal együtt a szó Dávid parittyája, de nem óhajtják, hogy a kövé nemesedett szó először azt az ágat találja el, amelyen maguk is ülnek és művük megalkotásán fáradoznak, mert mű nélkül zuhanásuk legfeljebb tragikus tornamutatvány, s nem walesi bárd, aki a máglyába, vagy a máglya mellé esett. Azt szeretném, ha az utókor eddigieknél sikeresebb nyomozása bebizonyítaná, én megfellebbezhetetlenül a bárdok egyike voltam.

Kádár Katalin • Felhők